

BÜYÜK ŞEHİRLERDE KATILIMLI YÖNETİMİN HAYATA GEÇİRİLMESİNDE ROL OYNAYAN ETMENLER

Yakup BULUT*

ÖZET

Günümüzde hızla kentleşen ve büyük ölçüde metropolleşen bir dünyada yaşıyoruz. Özellikle bu asrın ikinci yarısından itibaren insanların hayatında akıl almaz değişimler meydana gelmiştir. Bu değişimler, hem onların yaşadıkları mekanları değiştirmiş, hem de ekonomik, sosyal, kültürel bir etkileşim meydana getirmiştir. Bunun için halkın hizmet alanlarıyla ilgili talepleri genişlemiş ve çeşitlenmiştir. Bütün bu değişimler, şehir yönetimlerinin daha aktif hale gelmelerini gerektirmektedir. Özellikle kendi mekanlarında var olan alt örgütlenmeleri dikkate almaları, halkla yönetim arasında diyalog sağlamaları ve herkesin sorumlu olduğu katılımlı bir yönetim oluşturmaları gerekmektedir.

Bugün dünyanın hemen her ülkesinde insan hakları alanında gelişmeler meydana gelmekte, merkeziyetçilik güç kaybetmekte ve yerleşmenin ön plana çıkmaya başladığı görülmektedir. Özellikle, şehir yönetimi anlayışında oluşturulan "kardeş kent", "şehir hakları" gibi faktörlerden, her şehir etkilenmektedir. Böyle şehirlerde oluşturulan gruplaşma, kamuoyu gibi unsurlar yukarıda belirtilen değerleri hayata geçirebilir. Bu çalışma, katılımlı yönetimin hayata geçirilmesinde rol oynayan unsurları incelemektedir.

ABSTRACT

Nowadays we are living in a world which in getting urbanized and becoming metropolitan in a big scale. Especially in the second part of the last century, tremendous changes have occurred in the life of people and the communities. Their living places endured changes, and economic, social and cultural interaction become various. Therefore the service area enlarged and varieties were occurred at the demands of the people expecting services. All of these changes made it necessary that urban government must be made more active. Particularly, by taking into the consideration the activities of sub-associations in cities and the dialog between the governing body and the citizen, the necessity of the participatory management, in which everybody in responsible, has emerged.

The development in the human rights area, and the losing power of the centralization and the gaining popularity of the de-centralization have been started talking in every country throughout the world. Specially at the mentality of urban government, the factors, such as "friend city", "urban right", affected every city. The factors, such as public opinion, getting groups, and administration's sensibility constituted in such cities, can bring into the life the factor and values mentioned above.

Thus, this study examines the factors playing roles on bringing participatory management into life.

* Araş. Gör. Dr. KSÜ İİBF Kamu Yönetimi Bölümü

GİRİŞ

Günümüzde hızla kentleşen, büyük ölçüde metropolleşen bir dünyada yaşanmaktadır. Özellikle son elli yılda yoğunlaşan bu tür oluşumlar, bir yandan insanların kişisel ve toplumsal hayatında, giderek artan bir biçimde duymaya ve yaşamaya başladıkları, yepyeni veya yaygın ekonomik, sosyal, kültürel, iletişimsel ve benzeri ilişkiler ağı kurduğunu, bir yandan da insanların yaşadığı mekanları değişikliğe zorlamıştır. Bu çerçevede hizmet alanları genişlemiş ve çeşitlenmiş, hizmet bekleyen kitleler büyümüş ve talepler artmıştır. Bu nedenle şehir yönetimleri toplumsal beklentileri karşılayacak şekilde değişim yapmaya her zamankinden daha fazla gereksinim duymuştur. Diğer bir ifade ile farklılaşan ve büyüyen kentsel sistemlerin etkin bir yönetime kavuşmaları, halkın taleplerine karşı duyarlı olmaları, katılımlı bir yönetime geçmeleri, yönetim-yurttaş diyalogunu sağlamaları, yapılan hizmetlerin ve alınacak kararlarda halkın, sivil toplum kurumlarının ve diğer alt örgütlenmelerin denetimini öngörmeleri, kısacası birlikte yönetim anlayışını benimseyerek kentsel sorunlarda herkesin sorumlu olduğu ve katkısının gerektiği düşüncesi çerçevesinde bir yönetim oluşturulması gereğine ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır.

Bu açıdan içinde bulunduğumuz yüzyıl teknik, sağlık, ulaşım, iletişim, sosyal, siyasal, kısacası hemen her alanda hızlı değişmelerin ve gelişmelerin olduğu bir yüz yıl olacağına benzemektedir. Özellikle insan hakları, demokratikleşme konularındaki gelişmeler, yerleşim alanları sorunları, bilgi akışkanlığı, merkeziyetçiliğe karşı yerelliğin ağırlık kazanması gibi konular daha da fazla dile getirilecek ve tartışılacaktır. Gelişmekte olan ve merkeziyetçi bir yapıya sahip olan ülkeler de bu gelişmelerden uzak kalamayacaklardır. Özellikle "kardeş kent" projeleri, "kentsel haklar"ın gelişmesi, uluslararası "belediyeler arası yardımlaşma" gibi gelişmeler bu ülkelerin şehirlerini de etkileyecektir. Bu gelişmelere en duyarlı mekanların büyük şehirler olduğu göz önünde bulundurulursa bu şehirlerin yöneticileri, mahalle muhtarları, sivil toplum kurumlarının da etkin rollere sahip olmalarının bir zorunluluk olduğu açıktır.

Gerçekten de bugün gerek fiziksel mekan, gerek nüfus yoğunluğu açısından hızla büyüyen şehirlerde, belediye yönetimlerinin kendi içinde yerleşmeye, halk ile yönetim arasındaki ilişkiyi ve katılımı sağlamaya önem vermelerinde bir zorunluluk görülmektedir. İşte bu çalışmanın amacı, şehir yönetimlerinde katılımlı bir yönetimin hayata geçirilmesinde rol oynayan etmenleri irdelemektir. Bu çerçevede öncelikle katılımlı yönetim kavramı üzerinde durulacak, daha sonrada katılımlı yönetimin hayata geçirilmesine etki eden etmenler ele alınacaktır.

Katılımlı Yönetim Kavramı

Bugün "toplumsal katılım ve yetkilendirme" konusu uluslararası metinlerde yer almakla beraber uygulamada henüz global bir boyut kazanmamıştır. Ancak yine de, günümüzün en önemli sorunlarından biri olduğu ve gittikçe daha hayati bir önem kazandığı söylenebilir. Artık uluslararası birimler, ulusal ve yerel birimler yeniden yapılanma ve toplumsal katılımı ilerletme stratejilerinde bu konuya gittikçe daha fazla ilgi göstermekte ve yerel toplulukların yetkilendirilmesini yönetimde, alternatif bir olgu olarak göstermektedirler.¹

Katılım olgusu, bütün demokratik yönetimler için ortak bir amaç olmasına rağmen, üzerinde ittifak edilen kesin bir tanımı yoktur.² Bundan dolayı "lehinde ve aleyhinde çok şey söylenen önemli, ama tartışmalı bir kavram" olmaktan kurtulamamıştır. Katılımlı yönetim ideolojisini pratiğe dönüştürdüğü için "somut", kendi içinde değişik şekiller aldığı için de "soyut" bir nitelik taşıyan yönetime katılma, dünya katılma pratiğini inceleyen yazarlarca, birlikte-belirleme (co-determination), ortak-yönetim (cogestion), çoklu yönetim (demokratik-participation management), çok aktörlü yönetim (yönetişim=governance) gibi değişik adlarla anılmakta³ olup gerek pratikte gerekse sosyal bilim dallarında farklı boyutlar kazanabilmektedir.

Wandersman bu olgunun, "bireylerin kendileri ile ilgili, onları etkileyen fiziksel çevreler, programlar ve kurumlar düzeyinde üretilen kararlarda yer almaları veya belirli bir çevrenin tasarlanması ve planlanmasında bir program ya da sonucun oluşturulmasında kendileri ile işbirliğine gidilmesi" anlamına geldiğini belirtmektedir.⁴ Bu çerçevede katılım, bazen yeterli sayıda insanın kendi huzurunu, gelirini, güvenliğini ve niteliğini artırmak için bir aksiyon

¹ Uluslararası bazı kuruluşlar (Dünya Bankası gibi), gönüllü kuruluşlara yetki vermeyi toplumsal katılımın temel amaçlarından biri olarak görmektedirler. Ancak, toplumsal katılımı, daha çok endüstrileşmiş şehirlerin yeniden yapılandırılması için etkin maliyet stratejilerinin bir merkezi olarak görmektedir. (*Community Development Journal*, in association with OECD, Special Issue, "Community Development and Urban Regeneration", Vol:28, No:4, October-1993, p.1)

² Birkan Uysal-Sezer, "Political Participation And Influence of The Family on Participation", *Turkish Yearbook of Human Rights*, Vol:5-6, 1983-1984, s.1.

³ Kurthan Fişek, *Yönetime Katılma*, TODAİE Yay., Sevinç Matbaası, Ankara -1977, s. 34-35; Fişek'e göre bu kavramın bu kadar geniş yorumlanması, kavramsal açıklığa yönelme çabalarını başarısızlığa uğratmaktadır.

⁴ Nuri Bilgin-Melek Göregenli, "Kentsel Katılım ve Çoğunluk" Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (ed), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, WALD-Dünya Yerel Yönetimler Ve Demokrasi Akademisi, İstanbul-1996, s.51.

içinde bulunması⁵ bazen ekonomik bir çıkar elde etme veya bu çıkarı sağlayacak makamlara gelme aracı, bazen de sadece karar ve uygulamalardan bilgi sahibi olmak için kullanılabilir.⁶

Katılım olgusu "Sosyal Bilimler Sözlüğü"nde ise, sistem ve toplum değerlerini bir elde birleştiren ve kişisel olarak politik sisteme etki etmeye imkan veren bir mekanizma olarak tanımlanmıştır.⁷ Dolayısıyla katılımın hem siyasal hem de yönetsel boyutu vardır. Siyasal boyutu yönüyle katılım, özel şahısların ve onların oluşturduğu birimlerin, örgütlerin kendini yöneten kadroların seçim ve eylemlerini belirlemek ve etkilemek için giriştikleri çabalar olarak tanımlanabilir. Yani, siyasal karar alma mekanizmasını etkilemek amacıyla olan ve otonom olarak bir yöntemi benimseyip bunu uygulayan herkes, zorlayıcı bir durum olmadan, gönüllü olarak siyasal katılma eyleminde bulunmaktadır.⁸ Bu yönüyle de siyasal katılma "toplumsal bir olgu olan otoritenin" meşruluğunun da bir gereği olmaktadır.⁹ Yönetim boyutu açısından bu olgu, siyasal ve yönetsel kadroların belirlenmesinden çok, onların almış olduğu kararlara, yapmış oldukları işlemlere yurttaşların ve sivil toplum kurumlarının katılımı olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Bu çerçevede klasik teorisyenler yönetime katılmayı, yönetim sanatındaki insanların eğitilerek ve yetiştirilerek vatandaşın duyarlılığını ve demokrasi anlayışını besleyen yüce bir deneyim olarak görürler. Komünütaryanlar ise topluluk hayatında katılımı, potansiyel değişken deneyimi olarak görürler.¹¹

Bugün özellikle yerel düzeyde ve şehir yönetimleri alanında katılım, artık "bir toplumsal var oluş biçimi", "gücün yeniden dağılımı", "halkın kendisini gelecekte etkileyecek olan çevresine biçim vermesi", "halkın ekonomik açıdan olduğu gibi iktidar ve karar almaya katılması" kapsamında

⁵ John M. Cohen-Norman T. Uphoff, "Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity" *World Development*, Vol. 8, Pergamon Press Ltd. 1980, Printed in Great Britain s. 214.

⁶ Gülay Talaslı, *Siyaset Çıkmazında Kadın*, Ümit Yayıncılık, Ankara 1996, s.24-25.

⁷ Ömer Demir-Mustafa Acar, *Sosyal Bilimler Sözlüğü*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul-1992, s.202.

⁸ Ersin Kalaycıoğlu, *Karşılaştırmalı Siyasal Katılma*, İstanbul Üniversitesi Yay., No: 3160, İstanbul-1983, s. 9-11; Cem Eroğlu, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, İMGE Kitabevi, Ankara-1991, s..34.

⁹ Birkan Uysal, "Siyasal Otorite, Laiklik ve Katılma", *Amme İdaresi Dergisi*, C:14, S:4, Aralık-1981, s. 63-64.

¹⁰ Hasan Buran, "Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katımlı Yönetim", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu*, TODAİE Yay., I.C, Ankara-1995, s. 210-211.

¹¹ Jeffrey M. Berry ve diğerleri, *The Rebirth of Urban Democracy*, Washington, D.C. 20036, 1993, s.290.

değerlendirilmektedir.¹² Bu bağlamda Birleşmiş Milletlerin Ekonomik ve Sosyal Konseyi, hükümetlere, ulusal kalkınma stratejisi olarak herkesin katılabileceği bir katılımı benimsemelerini tavsiye etmiş ve hükümetlerden, ticaret birlikleri, gençlik ve kadın organizasyonları gibi hükümet dışı organizasyonlar oluşturmalarını ve en geniş katılımı sağlamalarını, kısacası doğrudan katılım kanallarını artırmalarını istemiştir.¹³

Sosyal, katılım kavramını "yönetilenlerin yürütüm veya denetim organlarıyla kaynaşmaları, yönetim hizmetlerini yerine getirmekte rol oynamalarını sağlayan eş yönlü bir etki yolunu ifade eden" bir anlamda kullanmıştır. O'na göre burada danışmadan daha ileri bir eş yönlülük aşamasına gelinmektedir. Çünkü, yönetilenler, yönetimin muhtemel veya fiili işlemi üzerinde görüşlerini belirtmekle yetinmiyorlar, doğrudan doğruya bunun yerine getirilmesine katılıyorlar. Bununla birlikte tam bir kaynaşma henüz söz konusu değil, çünkü katılım yürütüm veya denetim organlarında görevlerin paylaşılmasına kadar gitmemekte, karar yetkisi veya son sorumluluk asıl yöneticilerde kalmaktadır.¹⁴

Katılım olgusu, özellikle çevrenin düzenlenmesi ve korunmasında, kent yönetimlerinin etkin bir yapıya kavuşturulmasında, toplumsal tabakalar arasında yakınlaşma ve diyalogu sağlamada, ortak sorumluluk ve kentlilik bilincinin geliştirilmesinde, siyasal bilincin yerleştirilmesinde giderek önem kazanmaktadır. Bu çerçevede, vatandaşların, ve yerel toplulukların ilgi, önemseme ve bilgilenmesi yanında aktif olarak siyasal süreci etkilemeye çalışması, doğrudan katılım kanallarını zorlaması, hem kendilerini hem de topluluk çıkarlarını ilgilendiren konularda daha fazla kendini göstermektedir.¹⁵ Nitekim konuya ilişkin gereksinim, hem ulusal hem de uluslararası seminer ve toplantılarda da dile getirilmiştir.¹⁶ Örneğin, 1972 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansında hazırlanan Stockholm Bildirisi'nde gelecekte dünya çevresinin şekillenmesinde yurttaşların ve toplulukların sorumluluklarına

¹² Kürşat Bumin, *Demokrasi Arayışında Kent*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul-1990, s. 3; Özer Bostancıoğlu, "Federal Almanya'da Halk Katılımı ve Türkler", *Amme İdaresi Dergisi*, C:2, S:1-4, 1983, s.41; Marjorie Mayo and Gary Craig, "Community Participation and Empowerment: The Human Face of Structural Adjustment or Tools for Democratic Transformation?", *Community Empowerment A Reader in Participation and Development*, (Ed:Cary Craig and Marjorie Mayo), London-1995, p.1-2.)

¹³ John M. Cohen-Norman T. Uphoff, a.g.d., s. 213.

¹⁴ Mümtaz Soysal, *Halkın Yönetime Etkisi*, TODAİE Yay., Ankara-1968, s.47.

¹⁵ Çünkü katılım, bireyin tavırlarını geliştirir ve onu yetkili biri olarak gösterir. Gerçekten de yetkilenmiş bireysel katılım, "mahalle birliklerindeki" katılımdan daha güçlü olduğu belirtilmiştir. Tabii ki, mahalle birliklerinin bu katılım tavırlarını geliştirdiği de gözardı edilmemelidir. (Jeffrey M. Berry ve diğerleri, a.g.e., s.290.)

¹⁶ Bkz. Nühket Turgut, *Çevre ve Yurttaşlar*, Savaş Yayınları, Ankara-1993, s. 8-10; *Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı HABİTAT:II Türkiye Ulusal Rapor ve Eylem Planı*, İstanbul-Haziran-1996, s.7 ve58-59)

deyiniştir. 1975 tarihli Helsinki Sonuç Belgesi'nde katılım konusuna daha açık olarak deyinilerek halkın katkısını işaret edilmiştir. Bonn'da yapılan ve on üç ülkeden yaklaşık otuz katılımcının katıldığı bir seminerde "çevre hakkının varlığını kabule yanaşmayanlar bile genişletilmiş bir halk katılımındaki gereksinimini görmüşlerdir". 1985 ve 86 Haziranında Dünya Çevre Kalkınma Komisyonu nezdinde Çevre Hukuku Uzmanlar Grubunun hazırladığı çevre korunması ve sürdürülebilir kalkınmaya ilişkin çalışmalarda örgütler yönünden katılımın sağlanması öngörülmüştür. Yine AT ve Avrupa Konseyi gibi bölgesel kuruluşların çalışmalarında bireylerin ve örgütlerin katılımı ve önkoşullarının ele alınması, hatta etkin katılımın kolaylaştırılmasının sağlanması üzerinde durulmuştur. 3-4 Haziran 1992'de Rio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) kabul edilen Rio Bildirisi'nde kamu duyarlılığını ve katılımı artırmaları üzerinde durulmuştur. Ayrıca aynı konferansta kabul edilen "Gündem 21" de sivil toplum kurumlarına ve bireylere sorumluluk yükleyen kapsamlı bir belgedir. Bunun yanında Türkiye'nin ev sahipliği yaptığı Habitat II Konferansı da sivil toplum kuruluşlarının ve bireylerin yapılan işlerde katılımının gerekliliğine değinmektedir. Bu Konferans için Türkiye'nin hazırlamış olduğu Ulusal Rapor eylem planı için altı toplantı yapılmıştır. Bu açıdan katılım sürecini ve birlikte yönetime giden yolun belirlenmesi gerekmektedir. Diğer bir ifade ile katılım için gerekli siyasal, toplumsal ve hukuksal ortam sağlanmalıdır. Böyle bir ortamın sağlanması durumunda kentsel topluluklar hem kendilerine sunulacak hizmetlere sahip çıkar hem de kent yönetiminin daha nitelikli ve işlevsel hale getirebilecek katkıyı sağlar¹⁷ Aksi durumda yönetilenler kendilerine sunulan hizmetleri "bir lütuf" olarak değerlendirecek, yönetenler de "ben bilirim" havasında katılımı ve katılımın sağladığı yararları göz ardı edebileceklerdir.

Büyük Şehir Yönetiminde Katımlı Yönetimin Hayata Geçirilmesine Etki Eden Etmenler

Büyük şehir yönetimlerinde katımlı yönetimin hayata geçirilmesinde farklı etmenler rol oynayabilir.¹⁸ Biz burada özellikle kamuoyu oluşturma, seçilecek başkanın niteliğinin, şehirdeki gruplaşma ve çoğulculuk anlayışının, kentlerin gelişmesiyle ortaya çıkan kentsel hareketlerin ve bunların siyasal yaklaşımları etkilemesinin üzerinde durmaya çalışacağız.

¹⁷ Cem Eroğlu, *Devlet Yönetimine Katılma Hakkı*, İMGE Kitabevi, Ankara-1991, s.160- 161.

¹⁸ Bkz. BULUT, Yakup, *Büyük Şehir Yönetimine Kentsel Alt Örgütlenmelerin (STK Ve Mahalle..) Katılımı -Gaziantep Büyük Şehir Belediyesi Örneği-*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul-1999, s.122-130.

Demokratik Taleplere İlişkin "Kamuoyunun" Oluşması

Bugün özellikle şehir yönetiminde demokratik değerlerin hayata geçirilmesi için en önemli etmenlerden birisi, bu konuda oluşan "kamuoyu"dur. Bu durum özellikle şehir yönetimlerinin gelişen ve değişen toplumsal talepleri karşılama ve kentsel sorunlara ilişkin gelen mesajlara önem vermesi gerektiği konusunda kendini göstermektedir. Kamuoyunun oluşması, hem şehirleri yönetenlere hem de şehirde yaşayan halka nasıl bir sorumluluk içinde olduklarını ve neler yapılması gerektiğini hatırlatmakta ve kentsel sorunların çözümü için çok yönlü bir ilişkinin ve birlikte hareket etmenin yolunu göstermektedir.

Özellikle birbirinden farklı ve kompleks sorunların çözümüyle karşı karşıya olan büyük şehir yönetimleri, kent halkının görüşlerini, beklentilerini, tavır alışlarını saptayarak bunlardan; kamu yararı ve kent halkının ihtiyaçlarına uygun olanların belediye hizmet politikalarına ve uygulamalarına yansımaları sağlamalıdır. Ayrıca yerel halkın ve yerel toplulukların görüşleri ve tavır alışları eğer belediyeyi destekleyici nitelikte ise bunların pekişmesine ve süreklilik kazanmasına yardımcı olmalıdır. Hatta yanlış anlamalardan kaynaklanan karşı çıkmalar varsa bunların da düzeltilerek halka anlatılması, onların kuşkularının giderilmesine onlarla yakın ilişkiye girmesi¹⁹ yerel topluluklar bazında bir güveni tesis edecektir. Özellikle yerel temsilciler, halkın güvenini ancak bu şekilde kazanabilirler. Kısacası, demokratik yönetimin bir gereği olarak uzlaşmayı, özgür tartışmayı, gönüllü kuruluşlarla ve halkla işbirliği yapmayı ve görüş alış-verişinde bulunmayı ön plana çıkararak katılımcılıktan en iyi bir şekilde yararlanmayı hedefleyen yerel temsilci aynı zamanda temsilcilikten öte "asıl"ı da sağlamış olmakta ve güven kazanmaktadır.²⁰ Dolayısıyla kamuoyu, bir yönüyle şehirde var olan sorunları, bunlara ilişkin görüş ve düşünceleri, bireysel ve toplumsal çıkarları gündeme getirmeye ve toplumda bunların tartışılmasını sağlamaya dayanmakta, diğer yönüyle de belediye yönetimlerini duyarlılığa ve sorunlara çözüm bulmaya çağırmaktadır. Almanya'da 1982'de "Tubingen-Mannheim" deneyimi olarak adlandırılan ve "devletin toplum yaşamındaki etkisini azaltmayı" hedefleyen bir dernek kurulmuştur. Belediyeleri de, toplum yaşamında etkisi azaltılacak örgütlenmeler çerçevesinde yorumlayan bu dernek, ulaşımdan gece uçuşlarına, binaların asbestten arındırılmasından, ülke dışı yerlere asker gönderilmesine kadar bir çok konuda toplumsal sorunları ve talepleri dile getirmeye başlamıştır. Önce devlet yönetiminde devlete külfet getireceği düşüncesiyle

¹⁹ Doğan Canman-Fikret Ar-Yücel Ertekin, *Devlet Memurları El Kitabı*, TODAİE Yay., No:213, Ankara-1985., s.163; Birkan Uysal-Sezer, "Halkla İlişkiler:Katılımdan Tanıtma", *Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri*, I.Cilt, TODAİE Yay., Ankara-1995, s.150.

²⁰ Nuri Tortop, "Yerel Yönetim Anlayışında Gelişmeler ve Yerel Yönetimlerin Önemi" *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl:1, Sayı:4, Mayıs-Haziran 1995, s.299-304.

pek kabul görmeyen bu talepler, yerel düzeyde giderek bir kamuoyunun oluşmasına sebep olmuş ve etkili olmaya başlamıştır. Örneğin, kanserojen madde taşıdığı gerekçesiyle kamu binalarının, çocuk yurtlarının asbestten arındırılmasına devlet yanaşmasa da gerek yerel yönetimler gerekse parasıyla katılan gönüllü yurttaşlar sayesinde 1989'da Mannheim yöresinde asbestli bir bina kalmamıştır.²¹

Sonuçta oluşan aslında kamu yararadır ki, ancak bu şekilde yönetim yurttaş ilişkisi meşruluk temeline oturabilir.²² Aksi durumda ise işlerin, sadece belli bir grup ve kesimin çıkarları doğrultusunda yürümesi söz konusu olabilir. Görüldüğü gibi kamuoyu kavramı, "halk" kavramı ile ve "halkın belediyesi"²³ olma kavramı ile iç içedir. Diğer bir ifade ile belediyeler toplumun bütün kesimlerini temsil ettiği için, amacı da bütün kesimlerin ortak çıkarlarını gözetmek ve onlara herhangi bir ayırım yapmadan hizmet götürme sorumluluğunu ve davranışını sergilemektir. Nitekim özellikle büyük şehir yönetimlerinin demokratik bir yönetim anlayışıyla şehir halkına hizmet götürmesi yönünde bir kamuoyu oluştuğu söylenebilir.

Büyük Şehir Yöneticilerinin Katılımlı Bir Yönetim Anlayışına Sahip Olmaları

Belediye yönetimlerinde yerel toplulukların yönetime katılımını sağlamada ve "katılımlı bir yönetim"e geçilmesinde "yerel liderlerin" nitelikleri de önemlidir. Katılımlı bir yönetim, "danışmacı ve katılımcı lider" tipleri ile gelişmektedir. Bunun için günümüzde büyük şehir belediye başkanları, içinde bulunduğu yönetim yapısı içinde hem "yönetim-halk ilişkisi"ni hem de "katılımlı yönetim" düşüncesini belirleyici bir konuma sahip olabilmektedirler. Sistemin elverişliliği ölçüsünde, çeşitli lider davranışları, halkla ilişkilerin amaçlanmasında, örgütlenişinde ve işleyişinde farklı etkiler yapacağından, uygulama da farklı olabilecektir.²⁴ Ancak böyle olsa bile "danışmacı ve katılımcı liderler", halkla ve kentsel alt örgütlenmelerle ilişki ve diyalogun sağlanmasını amaçlayan ve bunun için de ilgili olan herkesin ve özellikle bilgi sahibi olan kişilerin görüşlerini alarak sonuçta amacı ve görevleri açıkça belirlenmiş bir yönetim örgütlenmesine gidebilmektedirler. Yönetici kişinin danışmacı anlayışın yanında "katılımcı bir anlayış" da benimsemesi, kararları

²¹ Aydın Engin, *Kentsel Haklar* (Derleyen Mete Tunçay), WALD İnsan Hakları Serisi, s.66-70.

²² Selçuk Yalçındağ, *Belediyelerimiz ve Halkla İlişkiler*, TODAİE Yay., Ankara-1996, s.24.

²³ Bkz. Selçuk Yalçındağ, *Belediyelerimiz ve...*, s.99-100; Ahmet İsvan, "Halkın Belediyesi Olmak", *Mimarlık*, Sayı:1-4, 1977, s.63-66.

²⁴ Birkan Uysal-Sezer, "Yönetsel Liderlik ve Halkla İlişkilere Etkisi", *Amme İdaresi Dergisi*, C:18, Sayı:1, Mart-1985, s.93; Lipset'e göre "yönetici bir grubun toplumun ya da kuruluşun yapısına getirmek istedikleri değişiklikler ne kadar büyükse, liderlerin vatandaş ya da üyelerinden yüksek bir katılma düzeyi istemelerinin, hatta bunu şart koşmaları o kadar çok olasıdır" S.M. Lipset, *Siyasal İnsan*, (Çev: Mete Tunçay) Teori Yay. Birinci Basım, Ankara-1986, s. 166.)

birlikte alması ve alınan kararlarda sorumlulukların paylaşımını sağlaması, birlikte yönetim anlayışını yerleştirebilir.²⁵ Bununla beraber Türkiye’de belediye başkanlarının katılım kanallarını çeşitlendirmesi ve halkın doğrudan yönetime katılmasına olanak tanıyacak çabalarının olması çoğu kez belediyenin yapmış olduğu hizmetle eşdeğer olarak değerlendirilebiliyor. Diğer bir ifade ile bir büyük şehir belediye başkanı, eğer kentte hizmet üretebiliyor ve halkın taleplerini yerine getirebiliyorsa, o demokratik ve katılımcı bir yönetim sergiliyor anlamına gelmektedir. Bu çerçevede özellikle merkezi hükümeti etkileyen ve merkezden daha fazla pay alabilen başkan, başarılı olarak niteleniyor. Halkın katılımı ve katılımcı demokrasi de “yerel yönetimlerin üstlenmiş olduğu kamu hizmetlerinin yerine getirilmesine, yürütülmesine, usulüne uygun biçimde gerçekleşmesine katılım” olarak değerlendiriliyor. Bu çerçevede, Türkiye gibi; demokratik değerlerin hayata geçirilmesi, demokratik yaşamın sağlanması, özellikle katılımcı demokrasiyi benimsemesi konularında hayli zorlanan bir ülkede en azından yerel düzeyde bu değerlerin pratiğe geçmesi için uygun bir zemin olan büyük şehirlerin ve bu şehirlerin belediye başkanlarının kişiliklerinin ve yönetime bakış açılarının ve katılım kanallarındaki çeşitliliği oluşturmalarının önemi ortaya çıkmaktadır.²⁶ Bugün artık kentlinin, kendi kentini yönetmesi için karar organlarının halk tarafından seçilmiş olması yetmediği gibi, belediye başkanlarının bazı halkla ilişkiler yöntemlerini kullanarak gerçekleştirdikleri iletişim yönteminin de gerçek, katılımcı ve kurumsallaşmış bir halkla ilişkiler modeli oluşturmaya yetmediği açıktır. Artık gerek halk gerekse diğer yerel topluluklar, yapılan işlerin niteliğinden ve dağılımından memnun olması, kararları etkileyebildiği ve katkıda bulunduğu duygusunu taşıması ve kendi kentini her zaman yaşanabilir bir yer olarak görmesi için, siyasal ve yönetsel duyarlılığı dengeleyen bir halkla ilişkiler uygulamasının,²⁷ değişen ve gelişen koşullar çerçevesinde yeni katılım kanallarının ve alternatif halkla ilişkiler metotlarının geliştirilmesi ve pratiğe dönüştürülmesi gerekmektedir.

Büyük Şehirlerde Gruplaşma ve Çoğulculuk Anlayışının Olması

Toplumsal ve özellikle siyasal alanda hiç bir grubun ya da topluluğun mutlak iktidara sahip olmaması ve gruplar arası etkileşim yoluyla iktidarın bir ölçüde bölüşülmesi, çoğulculuk düşüncesinin temelini oluşturmaktadır. Ayrıca, toplumda bulunan değişik grupların çoğunluk olmasalar da isteklerini yaşama geçirmelerine fırsat verilmesi, haklarının korunması, farklılıklara olanak

²⁵ Bkz. Birkan Uysal-Sezer, “Yönetsel Liderlik...”, *a.g.d.*, s.93-96.

²⁶ İlhan Özay, “Yerel Yönetimler ve Katılım”, *Türkiye’nin Demokratikleşme Sorunu Sempozyumu*, 5 Ekim-1994, İ.Ü. Hukuk Fakültesi, İstanbul-1995, s.72.)

²⁷ Birkan Uysal-Sezer, “Yerel Yönetimler ve Halkla İlişkiler”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, C:5, Sayı:6, Kasım 1996, s.66-67

tanınması gibi olgular da çoğulculuğun birer parçasını oluşturmaktadır.²⁸ Bu çerçevede, toplumda bulunan her grubun ve aktörün çıkarı önemli hale gelir ve kimse kendisinin dışlandığı hissine kapılmaz. Diğer bir ifadeyle topluluklar ve bireyler, kendileriyle ilgili veya ilgili olamayan toplumsal olaylara daha geniş bir perspektiften bakabilme ve hoşgörülü yaklaşabilme olanağını bulurlar.²⁹ Bu durumda hem vatandaşlık bilincinin oluşması kolaylaşmış olur hem de, devletin baskı gücüne çok fazla başvurmadan toplumdaki birliği ve istikrarın sağlanması mümkün olabilir.

Büyük şehirlerin heterojen (birbirine benzemeyen) bir topluluğa sahip olduğu dikkate alındığında, buraların, çoğulculuğun uygulanması bakımından nesnel olanaklara sahip oldukları görülebilir. Ancak bu uygulamanın olabilmesi için farklı grupların örgütlü ve etkili hale gelmesi gerekmektedir. Bunun için de sadece bir grup olarak ortaya çıkmak yetmez, aynı zamanda kamu alanında bu grubun kendini ifade edebilme rahatlığının olması gerekir. Eğer kamu alanında bu rahatlık yoksa, toplumda hoşgörü yok demektir.³⁰ Oysa kent yaşamında çoğulculuktan ve bunun yönetime yansımından bahsedilebilmesi için, yerel toplulukların, örgütlenmelerin ve diğer alt birimlerin dışlanması değil, aksine karşılıklı etkileşiminin olması gerekir. Çünkü "kentsel yurttaşlık", insanların kent ölçeğinde bir kamusal alan oluşturmalarını ve bu alana sürekli katılmalarını gerektirir. Diğer bir ifadeyle bireylerin ve toplulukların dışlanmaması ve pasifliğe itilmemesi için, bir araya gelme ve kamusal alana katılma iradesinin "yönetişim" anlamında ortaya çıkması gerekir. Bunun için dünyanın çeşitli ülkelerinde "çok vitesli kent" tipinin yaygınlaşması ve kentsel nüfusun büyük bir kısmının marjinalleşmesi gibi sorunları önlemek için, kentsel kamu alanlarının entegrasyonu ve katılımın geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.³¹

Bugün Türkiye gibi örgütlenme düzeyi yeterli olmayan ülkelerde demokratik bir kent yönetimi için katılımcı modeller ile halkla bütünleşme arayışları beraberce yürütülmeli ve özellikle büyük şehir yönetimleri buna öncülük etmelidir. Çünkü büyük şehir yönetimleri, doğal olarak demokratik bir kent yönetimine yönelmekte ve ister istemez bölgedeki sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içinde olmaktadır. STK (dernekler, vakıf, mahalle birlikleri vs), kendi alanlarında ve yörelerindeki toplumsal birikimi temsil ettiklerine göre, halkın demokratik yerel yönetime katılımının sağlanmasında önemli yardımlar sağlayabileceklerdir. Halkın seçimle iş başına getirdiği belediyeler, yine halkın doğrudan temsilcisi olan bu tür sivil toplum kuruluşları ile işbirliğine giderken

²⁸ İlhan Tekeli, "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine" *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne* (Ed: Ferzan B. Yıldırım), WALD Yay, İstanbul-1996, s.16.

²⁹ İlhan Tekeli, "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine", *a.g.e.*, s.18.

³⁰ İlhan Tekeli, "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine" *a.g.e.*, s.23;

³¹ Bilgin-Göregenli, *a.g.e.*, s.50.

demokrasinin yerel düzeyde toplumsal tabana yayılmasında ve kökleşmesine de katkıda bulunacaklardır.³²

Büyük Şehirlerdeki Toplumsal Hareketler

Demokratik değerlerin hayata geçirilmesinde en önemli bir etmen de kentsel toplumsal alanda meydana gelen farklı hizmet talepleri ve bu taleplerin siyasal söylemleri ve politikaları değiştirecek bir boyut kazanmasıdır.

1960'lı yılların sonlarına doğru yoğunlaşan ve kentsel düzen ya da güç dengeleri içinde belirli yapısal değişimler ve etkiler yaratmaya yönelik toplumsal pratikler bütünü olarak değerlendirilen bu hareketler,³³ birtakım özelliklere sahiptir. Bunlardan bazıları; özgür kent için mücadele, özerk yerel yönetim, siyasal partilerin yanlış ve ideolojik tutumlarına karşı tavır alma, geniş halk kitlelerini ve değişik sınıfsal tabakaların hak ve çıkarlarını savunabilmek ve bu konuda ittifaklar yapabilmek, işyeri ve hareketleri (sendika, kooperatif, vb) ile iş dışı gündelik yaşam arasındaki kopukluğu gidermek için bağlar oluşturmak³⁴ şeklinde sayabiliriz. Dünyanın değişik yerlerinde farklı farklı gerçekleşmekte olan bu hareketlere, yerel halk kurulları, kentsel yenileme mücadeleleri, mahalle kurullarına dayalı hemşehri hareketleri, çevre hareketleri, kentsel talepler, gecekondu hareketleri gibi bir çok örnek verilebilir.³⁵

³² Anıl Çeçen "Yerel Yönetim ve Kültür", *Yerel Yönetimler ve Demokrasi*, SD Yayınları, Birinci Basım, Ankara-1994, s.27-28.

³³ Eskiden sosyal hareketler, sınıf temeli üzerine dayanmaktaydı. Bunların amaçları kurulu düzene veya mevcut güce muhalif olarak hareket ediyordu. Hareket tarzları kendi iç yapılarına ve içeriklerine göre direnmeci, değişimci, reaksiyoncu veya ilerlemeci olabilmekteydi. Bu sosyal hareketlerin genellikle endüstriyel kapitalizmin sınıf yapısından doğduğu ve üretim tarzının ortaya çıkardığı eşitsizliklerle mücadele ettiği belirtilmektedir. Yeni sosyal hareketler ise sınıfların üstünde olup ve onları daha çok maddi olmayan düşünceler yönlendiriyordu. İşte şehir sosyal hareketleri bu yeni sosyal hareketler kategorisinde yer almaktadır. Bunlar şehirlerde katılımcı (özelliği) düşünceyi esas alarak hareket etmeyi ve özellikle yönetimin elindeki gücü kendi üstlerine alarak güç ve kaynakların dağılımını kendi elleriyle yapmak istiyorlar. Bu durum endüstri sonrası toplumlarda örnek alınacak bir olay olarak gösterilmektedir. Castells gelişmiş ülkelerde bu hareketlerin şehir hayatında maddi ve sosyal hiyerarşik yapıyı kırdığını ifade etmektedir. Böyle ülkelerde artık şehirler, desantralize edilen, katılımcı demokrasiyi benimseyen ve yerel kültür değerleri etrafında organize olan yerler olacaktır. (Bkz., Susan S. Fainstein and Clifford Hirst, "Urban Social Movements" *Theories of Urban Politics*, (Ed: David Judge ve diğerleri) London-1995, s.182-183.

³⁴ Selahattin Yıldırım, "Yerel Yönetimler ve Demokrasi", *Sosyal Demokrasinin İdeolojisi*, TÜSEY, Ekim-İstanbul-1990, s.135-136.

³⁵ Kurumsal düzeyde kentsel toplumsal hareketlere ABD'deki "mahalle hareketleri", "etnik komşuluklardaki topluluk organizasyonu" ki bunun içinde "Endüstriyel Alanlar Kurma" (IAF), "Kamu Hizmetleri İçin Organize Edilmiş Topluluklar" (COPS), "Evsahiplerinin Hareketleri" örnek verilebilir. Ayrıca Almanya'da "Yeşiller Hareketi" de kurumsal düzeyde, yine kentsel toplumsal hareketlere örnek olarak verilebilir. (Bkz. S.S Fainstein and C.Hirst, *a.g.e.*, s.188-195.)

Bugün kentsel toplumsal hareketler, yeni örgütlenmelerle, yeni kültür modelleri ileri sürmekte ve toplumsal değişimin en önemli eksenlerinden birini oluşturmaktadır.³⁶ Çünkü, kentsel toplumsal hareketler, kentsel politikaların temelinde yer alan sorunların ortaya atılmasının en önemli nedenlerinden birini oluşturduğu gibi toplumsal tabakalar arasında iç çelişkileri de hızlandırmaktadır. Aslında kentsel alan içinde meydana gelen birtakım hareketler, değişen ve gelişen yelpazeye göre birbirini doğurmaktadır. Örneğin konut krizi kiracı örgütlenmesini, ulaşım sorunları, ulaşım alanında yeni öneriler ileri süren ulaşım örgütlenmelerini doğurmaktadır. Ayrıca hizmetlerin yeterli olmasını sağlamak için kurulan mahalle örgütleri, kadınların sorunlarını çözmek için oluşturulan kadın örgütlenmeleri, belli bir düşünceyi ve fikri yaymaya çalışan düşünce örgütlenmeleri gibi bir çok oluşum, kentsel mekan içinde hem kentsel toplumsal hareketleri meydana getirmekte hem de kentin dinamiklerini oluşturmaktadırlar.

Şehir yönetiminin sorunlarına ilişkin değişik bir yorum getiren M.Castells, toplumsal ve siyasal dinamikler düzeyinde tartışılan kent sorunlarının önemini, kentsel toplumsal hareketlerin niceliksel ve niteliksel gelişiminde kendini gösterdiğini ifade eder. O'na göre iktidar ilişkilerinin kentin temel eksenini olarak algılanması, gerekli araçların yerini değiştirmiştir. Artık sorun, bir mahalledeki toplumsal yaşamın, hakim kültür karşısında nasıl örgütlendiği değil de, sorun, çıkarları doğrultusunda yapısal olarak belirlenen toplumsal gruplar arasındaki güç ilişkilerinden kentin konut ve alt yapı politikalarının nasıl üretileceğidir. Bu çerçevede kentsel toplumsal hareketler, kent yapısı üzerinde üretilen politikalarından daha etkin olabilmektedir. Hatta bunların meşruiyetinin giderek artması, medya tarafından desteklenmesi, halkça ve toplumun değişik kesimlerince sempatiyle karşılanması giderek daha da yaygınlaşmaktadır. Bu durum, yönetim kurumlarını bunları dikkate almaya ve bunlarla çeşitli tartışma ve uzlaşma zeminleri aramaya zorlamaktadır.³⁷ Özellikle kamu hizmetlerinin demokratik denetimi ve kendi-kendini yönetmeye ilişkin artan talepler, yönetim yurttaş ilişkisi yanında, yurttaşlarla onları temsil eden örgütler arasındaki ilişkiyi de büyük oranda değiştirmektedir. Castells'e göre "yerel ve bölgesel hükümetlerin yönetimi" olarak ifade edilen bu hareketler giderek büyüyen bir siyasal katılıma yol açmaktadır.³⁸

³⁶Selahattin Yıldırım, "Kent, Kentsel Olay, Kentsel Sorunlar, Sosyal Hareketler ve Yerel Yönetimler Üstüne Notlar", *Mimarlık Dergisi*, Sayı:1-4, 1979, s.19. Manuel Castells, *Kent, Sınıf, İktidar*, (Çev: Asuman Erendil), Bilim Ve Sanat Yay., Ankara-1997, s.220.

³⁷ M.Castells, *a.g.e.*, s.12-13 ve 19; Örneğin, mahalle örgütlerinin mücadeleleri, İspanya'da Franko'nun diktatörlüğünün sona erdirilmesinde önemli role sahip olmuştur. Yine Amerikan kentlerinde değişik biçimlerde gelişen mücadele ve katılım eylemleri yeni toplu protesto ve örgütlenme biçimlerini ortaya çıkarmıştır.

³⁸ Manuel Castells, *a.g.e.*, s.222.

Büyük Şehirlerde Katılımlı Yönetim

Büyük şehirlerin toplumsal, siyasal ve ekonomik yönden bir dönüşüm merkezleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu mekanlarda artan ve giderek kompleks hale gelen kentsel hizmetler ve bu hizmetlere ilişkin talepler, bu hareketleri her zaman toplum ve siyaset sahnesinde ön sıraya taşımaktadır. Özellikle liberal demokratik devletin karar alma sürecinin merkezinde yer alan seçim politikaları, kentsel sorunlara ilişkin taleplerden derinden etkilenmiştir. Artık siyasal partiler, vatandaşların, özellikle orta sınıfın çok duyarlı olduğu "kentsel yaşam kalitesi", "konut", "çevre kirliliği", "su", "ulaşım", "verimli ve halka dönük yönetim", "demokratik ve katılımcı yönetim" ve buna benzer konularda geliştirdikleri farklı politikalarla birbirlerinin karşısına çıkmaktadırlar. Castells'e göre yeni partiler ve koalisyonlar da bu sorunlar doğrultusunda tanımlanmış görünmektedir.³⁹ Örneğin, Fransa'da 1977 belediye seçimlerinin sol koalisyon tarafından kazanılmasında iki faktörün etki ettiği ileri sürülmektedir. Birincisi, ulusal güce sahip olmadan önce yerel düzeyde siyasal bir değişimi kabul ettirebilmek, toplumla ilişkileri geliştirmek düşüncesini temel bir aşama görmek, ikincisi ise ilk yoklamada büyük şehirlerde %10 oranında oy alan çevreci adayların, sonradan sol adaylarla birlikte olmasıdır. Buradaki önemli nokta çevreci adayların "doğaya dönüş" gibi bir öneriyle değil, yaşam kalitesi, konut, kentsel ulaşım, kamu hizmetleri, topluluk hareketleri, çekirdek yönetim, açık alanlar gibi sorunlarla ilgili önerilerini, yönetim ve karar verme koşullarıyla ilişkilendirerek, bunların çözümünde yerel yönetimler, yerel radyolar, kendi kendine yardım ağları ve birbirleriyle işbirliği yapan örgütlerle olacağını önermeleridir. Aynı eğilim ABD'de de gözlenmiştir. Çevreci topluluk hareketleri, yerel yönetim ve kentsel gelişim konularında alternatif ürettikleri gibi yerel seçimlerde de giderek fazla etkinlik göstermişlerdir.

Gerçekten de bugün büyük şehir yönetimine talip olan kişilerin hem kendi kişisel özellikleri⁴⁰ hem de parti söylemleri halkın beklentilerine cevap verebilecek ve yerel toplulukları yönetimin içine çekebilecek farklı bir program ve farklı bir siyasal anlayışla ortaya çıkması ve güven vermesi gerekmektedir ki halktan oy alabilsinler.⁴¹ Bu farklı siyasal anlayışı ve farklı programların

³⁹ Manuel Castells, *a.g.e.*, s.11-12 ve 209.

⁴⁰ Örneğin Türkiye'de 1977 seçimlerini kazanan üç sosyal demokrat belediye başkanı adayı da seçimlerde, belediyelerdeki yolsuzluk iddialarına dikkat çekerek, kendi kişiliklerinin bu yolsuzlukları önlemede güven verici bir unsur olarak ortaya koymaya çalışmışlardır. (İlhan Tekeli, *Belediyecilik Yazıları (1976-1991)*, IULA EMMÉ Yay., 1992, s.76-77.)

⁴¹ Türkiye'de Aralık 1977'de yapılan yerel seçimlerle birlikte kentsel seçmenin artık aday kişinin bireysel özelliğini tümüyle bir yana bırakıp siyasal programa oy vermeye başlamış olduğu ifade edilmektedir. Aynı yıllarda yoğunlaşan ve artan toplumun değişik kesimlerinin daha aktif bir biçimde yerel yönetimlere katılma isteği eklenince, katılımcı bir yerel yönetim anlayışı üzerine daha ciddi eğilme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. (Sadun Emrealp, "Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Yapılanmaya Doğru", *Yerel Yönetimler ve Demokrasi*, SD Yayınları Birinci Basım, Ankara-1994, s.40)

ortaya çıkmasında kentsel toplumsal hareketlerin önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Kentsel Haklarla İlgili Toplumsal Duyarlılığın Artması

1929 ekonomik kriz sonrası insan haklarının kurumsallaşmaya başladığı ve artık dayanışma haklarının ortaya çıktığı görülmektedir. İşte bu hakların en önemli özelliği, toplumda yaşayanların gayretlerini birleştirmesi ve toplumun tümü tarafından gerçekleştirilmek durumunda olması ve onların yaşamı içinde doğmasıdır. Bu açıdan toplumun tümüne ait haklar olarak değer kazanmaktadır. Avrupa Kentsel Şartı da insan haklarını kent bağlamında yeniden yorumlamıştır ki bu çerçevede kentliler bu haklardan dayanışma içinde ve sorumlu bir yurttaş bilinciyle yararlanacak ve bunların gerçekleşmesinde yükümlü olacaklardır.⁴²

Tekeli kentli haklarının yaşama geçirilmesinde farklı yönlerin olduğunu söylemektedir.⁴³ Bunlardan birincisi, herkesin kendi hakkını kullanırken diğerlerinin haklarını gasp ve tahrip etmesinin önlenmesi, ikincisi kentlinin kendi haklarına sahip olmaları için geliştirilmesi gereği, üçüncüsü ise, hak sahiplerinin bunları devletten istemek yoluyla gerçekleştirmesidir. Bu açıdan yönetimin toplumu cezalandırma değil toplumsallaştırma görevi vardır ki, işte bu toplumsallaştırma görevini başarıyla yapabilecek birim de "yerel yönetimler"dir.

Ancak bu başarı yerel demokrasiyle beraber ortaya çıkmaktadır. Çünkü yerel demokrasi halkın somut ihtiyaçlarını toplulukla uzlaştırılması konusunda bir çözüm modeli içermektedir. İktidarın kullanımını insan haklarıyla somutlaştırdığımızda, merkeziyetçilikten uzaklaşılması ve siyasal katılma kültürünün ilerletilmesi daha da önem kazanmaktadır. Bugün gelişmiş toplumlarda katılımcı demokrasi istenmektedir. Dolayısıyla vatandaşlar ve onların kurdukları örgütler kendilerini doğrudan ilgilendiren konularda yönetime etki edecek bir davranış sergilemektedir ki belediyelerin insan hakları alanına daha çok girmelerinin temeli budur. Örneğin son yıllarda Latin Amerika Belediyelerine kadınların da etkin bir biçimde katılması, özellikle çocuk bakım

⁴² Kentli hakları çok çeşitli şekillerde gruplandırılmakla beraber katılım açısından şu haklar önemli olmaktadır: Çoğulcu bir kentli kültürü edinebilme fırsatlarına sahip olabilme, kentli, kültürel farklılıklar nedeniyle iş ve toplumsal yaşamda dışlanmadığı, kendini bağlı hissettiği, ulaşım olanaklarının her gelir düzeyine uygun olacak şekilde uygun olduğu çok kültürlü bir kentte yaşama hakkına sahip olabilme, kentli, yerel hizmetlerin görülmesini sağlayacak yerel yönetimlere seçme, seçilme, kararlarına katılma, yönetim üzerinde sürekli demokratik denetimde bulunma hakkına sahiptir. (İlhan Tekeli, *Kentsel Haklar*, WALD İnsan Hakları Serisi, içindeki değerlendirmeler, s.26-29.)

⁴³ Bkz. İlhan Tekeli, *Kentsel Haklar...*, s.30-31.

projelerinin uygulanmaya konulmasında belirleyici olmuştur.⁴⁴ Ayrıca yürütülen projeler arasında; okulların ve kamusal ulaşımın iyileştirilmesi yönünde örgütlenmeler sağlamak, yerel sivil toplumla belediye iktidarı arasında doğrudan iletişim kanalları açmak bulunmaktadır.

Gerçekten de bugün büyük şehirler kentli haklarının gelişmesine iyi bir zemin oluşturabileceği gibi, bu hakların gelişimi de katılımlı bir yönetimin hayata geçmesinin temelini oluşturabilecektir.

SONUÇ

Merkeziyetçiliğin sınırlandığı ve yerelliğin giderek ön plana çıktığı günümüzde, büyük şehir yönetimlerinin de kendi içinde desantralize olmaları gerekmektedir. Bunun için, kendi mekanındaki alt örgütlenmelerle (sivil toplum kurumları ve mahalle) yakın bir ilişki ve işbirliğine girmeleri zorunludur. Çünkü şehir yönetimleri, halka ve halkın sorunlarına yakın yönetimlerdir. Bu açıdan çözümün nasıl olacağı, yerel düzeyde kimlerle nasıl ilişki kurulacağını ve nasıl kaynak sağlanacağını daha iyi analiz edebilmektedirler. Aslında ülkemizde çoğu şehir yöneticisinin gönlünde yatan yerelleşme, yerel özerklik, yerel demokrasi ve katılımlı yönetim gibi değerler, nedense son zamanlara kadar ya istenen düzeyde açıktan ifade edilmemekteydi ya da edilse bile sonuç doğuramamaktaydı. Ancak bugün bu konuda bir “kamuoyu”nun oluşması, yöneticilerin de giderek daha demokratik bir tutum sergilemeye başlaması, bu değerler üzerinde daha açık, daha arzu edilir ve sonuç doğurucu istem ve tartışmaları başlatmıştır. Özellikle büyük şehirlerde var olan kompleks örgütlenmeler, gruplaşma ve çoğulculuk talepleri bu tartışmaları daha da anlamlı kılmaya başlamıştır. Bu bağlamda şehirlerin daha fazla hoşgörülü ve “çok vitesli kent” tipini yakalamaya başladığı ileri sürülebilir.

Günümüzde kentsel haklarla ilgili duyarlılığın da arttığı söylenebilir. Artık bir mekanda yaşayan insanlar, birlikte yaşamının sorumluluğunu bilebilmekte ve buna ilişkin çabalarını birleştirmek istemektedirler. Diğer bir ifade ile, Avrupa Kentsel Şart’ında da belirtildiği gibi kentliler bu haklardan dayanışmacı ve sorumlu bir yurttaş bilinciyle yararlanacak ve bunların gerçekleşmesine çalışacaklardır. Bu bağlamda kentsel mekan üzerinde meydana gelen kentsel toplumsal hareketler, hem şehir sorunlarının çözümüne hem de katılımlı bir yönetimin hayata geçmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

⁴⁴ Jaime Torres Lara, “Latin Amerika’da İnsan Hakları Ve Yerel Yönetimler”, *Kentsel Haklar*, WALD İnsan Hakları Serisi, s.74-75.

Yakup BULUT

KAYNAKÇA

- BİLGİN-Nuri-GÖREGENLİ, Melek, "Kentsel Katılım ve Çoğunluk" Ferzan Bayramoğlu Yıldırım (ed), Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne, WALD-Dünya Yerel Yönetimler Ve Demokrasi Akademisi, İstanbul-1996.
- BOSTANCIOĞLU, Özer, "Federal Almanya'da Halk Katılımı ve Türkler", Amme İdaresi Dergisi, C:2, S:1-4, 1983.
- BULUT, Yakup, Büyük Şehir Yönetimine Kentsel Alt Örgütlenmelerin (STK Ve Mahalle.) Katılımı-Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Örneği-, Yayınlanmamış Doktora Tezi, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul-1999.
- BUMİN, Kürşat, Demokrasi Arayışında Kent, Ayrıntı Yayınları, İstanbul-1990.
- BURAN, Hasan, "Yönetim Yurttaş İlişkileri ve Katımlı Yönetim", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyumu, TODAİE Yay., I.C, Ankara-1995
- CASTELLS, Manuel, Kent, Sınıf, İktidar, (Çev: Asuman Erendil), Bilim Ve Sanat Yay., Ankara-1997.
- CDJ, Community Development Journal, in association with OECD, Special Issue, "Communtiy Development and Urban Regeneration", Vol:28, No:4, October-1993
- ÇEÇEN, Anıl "Yerel Yönetim ve Kültür", Yerel Yönetimler ve Demokrasi, SD Yayınları, Birinci Basım, Ankara-1994.
- DEMİR, Ömer-ACAR, Mustafa, Sosyal Bilimler Sözlüğü, Ağaç Yayıncılık, İstanbul-1992.
- EMREALP, Sadun, "Yerel Yönetimlerde Yeni Bir Yapılanmaya Doğru", Yerel Yönetimler Ve Demokrasi, SD Yayınları Birinci Basım, Ankara-1994.
- ENGİN, Aydın, Kentsel Haklar (Derleyen Mete Tunçay), WALD İnsan Hakları Serisi.
- EROĞLU, Cem, Devlet Yönetimine Katılma Hakkı, İMGE Kitabevi, Ankara-1991.
- FAİNSTEİN, Susan S. And HIRST, Clifford, "Urban Social Movements" Theories of Urban Politics, (Ed: David Judge ve diğerleri) London-1995.
- FİŞEK, Kurthan, Yönetime Katılma, TODAİE Yay., Sevinç Matbaası, Ankara -1977.
- HABİTAT II, Birleşmiş Milletler İnsan Yerleşmeleri Konferansı HABİTAT:II Türkiye Ulusal Rapor Ve Eylem Planı, İstanbul-Haziran-1996.
- İSVAN, Ahmet, "Halkın Belediyesi Olmak", Mimarlık, Sayı:1-4, 1977.
- KALAYCIOĞLU, Ersin, Karşılaştırmalı Siyasal Katılma, İstanbul Üniversitesi Yay., No:3160, İstanbul-1983.
- LİPSET, S.M., Siyasal İnsan, (Çev: Mete Tunçay) Teori Yay., Birinci Basım, Ankara-1986.
- M.BERRY, Jeffrey ve diğerleri, The Rebirth of Urban Democracy, Washington, D.C. 20036, 1993.

- M.COHEN, John -T. UPHOFF, Norman, "Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarity through Specificity" World Development, Vol. 8, Pergamon Press Ltd., Great Britain-1980.
- MAYO, Marjorie and CRAIG, Gary, "Community Participation and Empowerment: The Human Face of Structural Adjustment or Tools for Democratic Transformation?", Community Empowerment A Reader in Participation and Development, (Ed:Cary Craig and Marjorie Mayo), London-1995.
- ÖZAY, İlhan, "Yerel Yönetimler Ve Katılım", Türkiye'nin Demokratikleşme Sorunu Sempozyumu, 5 Ekim-1994, İ.Ü. Hukuk Fakültesi, İstanbul-1995.
- SOYSAL, Mümtaz, Halkın Yönetime Etkisi, TODAİE Yay., Ankara-1968.
- TALASLI, Gülay, Siyaset Çıkmazında Kadın, Ümit Yayıncılık, Ankara-1996.
- TEKELİ, İlhan, "Türkiye'de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine" Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne (Ed: Ferzan B. Yıldırım), WALD Yay, İstanbul-1996.
- TEKELİ, İlhan, Belediyecilik Yazıları (1976-1991), IULA EMMME Yay., 1992.
- TEKELİ, İlhan, Kentsel Haklar, WALD İnsan Hakları Serisi, içindeki değerlendirmeler.
- TORTOP, Nuri, "Yerel Yönetim Anlayışında Gelişmeler ve Yerel Yönetimlerin Önemi" Yeni Türkiye Dergisi, Yıl:1, Sayı:4, Mayıs-Haziran 1995.
- TURGUT, Nükhet, Çevre Ve Yurttaşlar, Savaş Yayınları, Ankara-1993.
- UYSAL SEZER, Birkan, "Political Participation And Influence of The Family on Participation", Turkish Yearbook of Human Rights, Vol:5-6, 1983-1984.
- UYSAL, Birkan, "Siyasal Otorite, Laiklik ve Katılma", Amme İdaresi Dergisi, C:14, S:4, Aralık-1981.
- UYSAL-SEZER, Birkan, "Yerel Yönetimler ve Halkla İlişkiler", Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C:5, Sayı:6, Kasım 1996.
- UYSAL-SEZER, Birkan, "Yönetimsel Liderlik ve Halkla İlişkilere Etkisi", Amme İdaresi Dergisi, C:18, Sayı:1, Mart-1985.
- UYSAL-SEZER, Birkan, "Halkla İlişkiler:Katılımdan Tanıtma", Kamu Yönetimi Disiplini Sempozyum Bildirileri, I.Cilt, TODAİE Yay., Ankara-1995.
- YALÇINDAĞ, Selçuk, Belediyelerimiz Ve Halkla İlişkiler, TODAİE Yay., Ankara-1996.
- YILDIRIM, Selahattin, "Kent, Kentsel Olay, Kentsel Sorunlar, Sosyal Hareketler ve Yerel Yönetimler Üstüne Notlar", Mimarlık Dergisi, Sayı:1-4, 1979.
- YILDIRIM, Selahattin, "Yerel Yönetimler Ve Demokrasi", Sosyal Demokrasinin İdeolojisi, TÜSEY, Ekim-İstanbul-1990.